

● تاریخ هند (جلد اول و دوم)

● نویسنده جلد اول: رومیلا تاپار

● نویسنده جلد دوم: پرسیوال اسپیر

● ترجمه: همایون صنعتی‌زاده

● نشر ادیان - بهار ۱۳۸۷

«هیچ انسان جزیره‌ای نیست که در خود کامل شود، هر انسانی تکه‌ای از قاره، بخشی از زمین اصلی است.»

فلسفه تاریخ، مایکل استنفورد

هندوستان را چگونه می‌شناسیم؟ کشور هزار چهره‌ای که در ذره ذره خاک خود، رازهای نهان بسیار دارد، سرزمین چهل تکه‌ای که گهوارهٔ ادیان و فرقه‌ها و هنرهای بی‌شماری بوده است و در تاریخ خود بی‌شمار جنگ و جدالها از سر گذرانده و همچنان در بستر پارادوکسیکال خود پیش می‌رود.

راز هم‌زیستی مسالمت‌آمیز هزاران انسان، با دین و آئین و زبان متفاوت در کنار چهرهٔ اسرارآمیز مجسمه‌های بودا و شخصیت‌هایی همچون مهاتما گاندی و جواهر لعل نهرو که بز فراز این کشور سایه افکنده‌اند دلیل همان کنجکاری است که ما را بر آن می‌دارد تا نقاب از چهرهٔ آن برداریم و چهرهٔ واقعی هند را در تاریخش جستجو کنیم.

رومیلا تاپار در مقدمه کتاب نخستین می‌نویسد: «بیگانگان همیشه بر این تصورند که هندوستان سرزمین ثروت‌های افسانه‌ای و حوادث پر رمز و راز و شخصیت‌های بیش از معمول بصیر و دانا است؛ سرزمین مورچه‌هایی که در جست و جوی طلایند و فیلسوفانی که لخت و برهنه در اعماق جنگل‌ها به سر می‌برند، این همه حاصل تصورات و تخیلات

یونانیان قدیم نسبت به هند است؛ تصوّراتی که قرن‌های متمادی در ذهن آدمیان دوام آورده است. شاید دست نزدن به ترکیب این تصوّر خیالی و واهی، دلپذیر و مطبوع باشد اما معنای حفظ و نگاهداری آن جاودان سازی افسانه است»<sup>۱</sup>

و از این روست که رومیلا تاپار و پرسینوال اسپیر دست به نگارش تاریخ هند می‌زنند تا افسون این افسانه را از چهره تاریخی هند بزدایند و حقیقت آن را به نمایش بگذارند. و البته با این ملاحظه که: «مؤلف تاریخ هندوستان نمی‌تواند فقط به ارائه تحلیلی از اندیشه‌های آنانی قناعت کند که سعی کرده‌اند شکل و صورت نوینی به تاریخ هندوستان بدهند. واجب است دانسته شود چرا مردم هند در طول قرن‌ها، این اندیشه‌ها را پذیرفته و یا مردود دانسته‌اند و یا اصلاح کرده‌اند»<sup>۲</sup>

رومیلا تاپار درباره کتاب و هدف از نگارش آن می‌نویسد:

«هدف این کتاب مشخص کردن رویدادها و بنیادهایی است که در شکل‌گیری فرهنگ هندوستان مؤثر بوده‌اند. از این رو، از تمایل به ارزیابی فرهنگ هند و داوری قطعی درباره ارزش‌های آن پرهیز شده است؛ زیرا این گونه داوری، در چنین فضای تنگ تاریخی، به نتیجه‌گیری‌های مبتذل و بی‌محتوا منجر خواهد شد. این کتاب، تاریخ سیاسی هند نیست. از ترتیب روی کار آمدن سلسله‌ها عمدتاً به عنوان چهارچوبی در زمان استفاده شده است. در اثنای ردیابی چگونگی تحول پاره‌ای از جوانب زندگی هندیان - از جمله ساختار اقتصادی، روابط متغیر اجتماعی، محتوای تاریخی، نهضت‌های مذهبی و پیدایش نشو و نمای زبان‌های گوناگون - الگوهای معین پیدا شده است. نیت از تدوین کتاب توصیف این الگوها و تعبیر و تفسیر وقایع به نحوی قانع‌کننده است»<sup>۳</sup>

کتاب تاریخ هند در دو جلد و ۳۴ فصل تدوین شده است. جلد نخست آن در ۱۴ فصل و ۴۸۸ صفحه توسط رومیلا تاپار به نگارش درآمده است.

خانم رومیلا تاپار (Romila Thapar)، از تاریخ‌شناسان به نام هند و متخصص در تاریخ هند باستان است. او در جلد اول چنان که اشاره شد فصول را بر حسب محتوای تاریخی و از زمان پیدایش نخستین نطفه‌های تمدن هند بررسی می‌کند و در طی فصول به بررسی رویدادها و اتفاقات رخ داده تا سال ۱۵۲۶ میلادی می‌پردازد. او در هر فصل به بررسی دیدگاه‌های مختلف و گاه متغیر و متضاد مؤلفان تاریخ

۱. تاریخ هند، رومیلا تاپار، جلد اول، ص ۹.

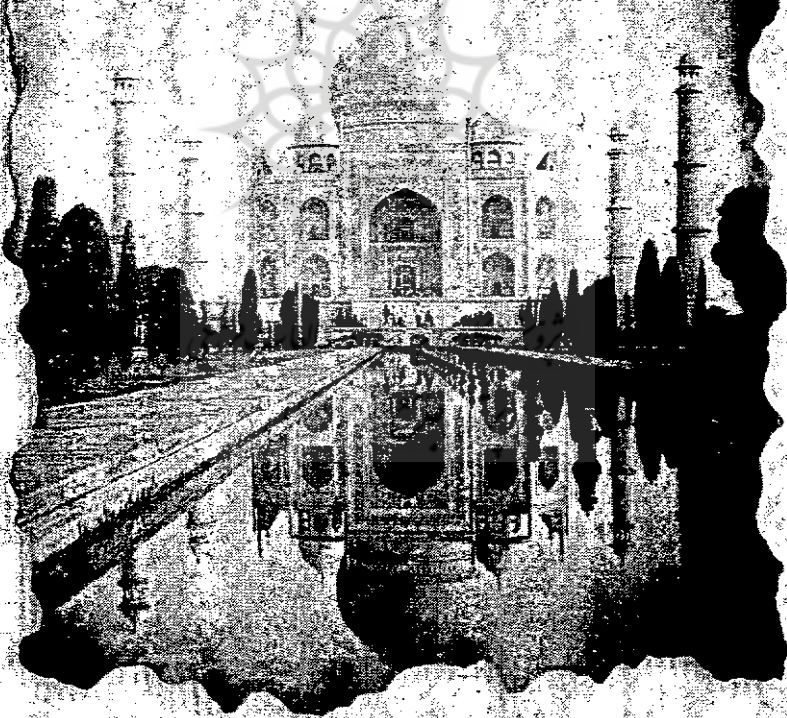
۲. همان، ص ۲۰.

۳. همان، ص ۲۱.

جلد دوم

# تاریخ ہند

پرسیوال اسپیئر  
ہمایون صنعتی زادہ



هندوستان از خلال آثارشان و همچنین بیان دیدگاه‌های مطرح شده در کتب مذهبی، ادبی، تاریخی هند می‌پردازد و سعی می‌کند تا از کنار هم نهادن چنین ملغمه‌ای به نوعی شرایط نگارش آن آثار و تأثیر آن شرایط بر مورخ را نیز بازنمایاند چنان که می‌گوید:

«مراد از نشان دادن دیدگاه‌های دائماً در حال تغییر مؤلفان تاریخ هندوستان این نیست که آثار مورخان اولیه را بی‌ارزش جلوه دهیم و یا از اهمیت تحقیقات و پژوهش‌های دانشمندان آن روزگار بکاهیم. نارسایی‌های تعابیر و تفاسیر آنان در واقع انعکاسی است از کاستی‌ها و محدودیت‌های روزگاری که آنان را پرورانده بود. مورخ به مراتب، بیش از آنچه می‌پندارد آینه و انعکاس عصری است که در آن زندگی می‌کند، علی‌رغم کاستی‌ها و نارسایی‌ها، این تألیفات و تحقیقات تاریخی سنگ زیربنای تاریخ هندوستان بوده و استخوان‌بندی استواری را برای تازیح‌گذاری رویدادهای تاریخی آن سرزمین فراهم آورده است. اکنون بر اندام این استخوان‌بندی تعابیر و تفاسیر جدیدی را می‌توان طرح کرد که خصوصیات تمدن هنری را از دیدگاهی درست منعکس کند.»<sup>۱</sup>

و البته در این بند می‌توان نوع نگاه تاپار به مورخ و تاریخ‌نگاری را نیز دریافت. در آنجا که او تأثیر شرایط و محیط را بر مورخ در نظر دارد و مورخ را عنصر منفعلی که تنها به بقالی تاریخ می‌پردازد در نظر نمی‌گیرد.<sup>۲</sup>

البته تاپار تاریخ هند را از منظر وقایع مهم سیاسی - تاریخی که در آن سرزمین به وقوع پیوسته بررسی کرده است و در جستجوی بیان جزئی تاریخی و همه جانبه سرزمین هند نبوده است.

جلد دوم تاریخ هند در ۲۰ فصل و ۳۷۶ صفحه به تاریخ متأخر هند می‌پردازد، نویسنده این جلد تاریخ‌شناس انگلیسی، توماس جورج پرسپیرال اسپیر (Thomas George Percival Spear) است، او را به عنوان تاریخ‌دانی فاضل در حوزه تاریخ اجتماعی هند جدید می‌شناسند.

اسپیر در این جلد بیشتر به تأثیر کشورهای بیگانه و دول خارجی بر هند می‌پردازد و در این جلد نیز همچون جلد اول و در ادامه آن به بررسی تاریخی - سیاسی هند پرداخته می‌شود. تأثیر مغولها، انگلیسی‌ها و جنگ جهانی اول و دوم، مهاتما گاندی، پاکستان و استقلال هند از جمله مواردی است که او مورد بررسی قرار می‌دهد و در فصل آخر، «هند و نهر» به بررسی موقعیت نهر در تاریخ هند و دلایل موفقیت‌ها و ناکامی‌های او می‌پردازد. در پایان جلد دوم، در یک جمع‌بندی کلی اسپیر می‌نویسد:

«مغول‌ها هند را وارد دنیای خاورمیانه‌ای ایرانی-ترکی کردند، و انگلیسی‌ها هند را با اروپا آشنا نمودند. حال هند می‌خواهد جای خود را در دنیای امروزی که غرب هم می‌خواهد بدان ببیند، پیدا کند. در دنیای آینده، هند باید هم دهنده باشد و هم گیرنده. پس از دخالت غرب سعی دارد که با بکارگیری نبوغ تاریخی خود معجونی بسازد که نه صد درصد سنت‌گرا باشد و نه تمام و کمال امروزی. در اجتماع جهانی امروزی، هند نه تنها از شرق بلکه از غرب نیز هدایایی دریافت خواهد کرد، در عوض باید با موجودی آن گنجینه معنوتی که تا به حال عمدتاً پنهان بوده و مخفی نگاه داشته شده، از دیگران دستگیری کند و نسبت به آنان سخاوتمندی به خرج دهد.»<sup>۱</sup>

به یقین، این دو کتاب در بر دارنده همه حقایق و گوشه‌ها و ظرایف تاریخ هند نیست، چه جنبه‌های فرهنگی، هنری، آئینی هند در این دو جلد کمتر مورد توجه قرار گرفته و می‌توان گفت حتی مورد بررسی قرار نگرفته اما هر چه باشد تاریخ هند روزنه‌ای است به سری شناخت کشوری که هر ساله چشمان کنجکار بیشتری را به خود جلب می‌کند و با وجود بررسی‌های بی‌شمار، همچنان زوایای پنهان بی‌شماری در دل خود نهفته دارد.

منتشر شد:

## گذر و درنگ

(کروکی‌های دکتر علی اکبر صارمی)

(۸۶-۱۳۴۳)

نشر خاک: تهران، خیابان کریم‌خان زند،

نرسیده به میدان هفت‌تیر، پلاک ۸۲

تلفن: ۰۲۱ ۸۸۲۴۵۴۲۵